

Women's Social Position in Sivas Proverbs

Uğur Başaran^{1,a,*}

¹Department of Turkish Folklore, Faculty of Letters, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 06/10/2025

Accepted: 27/02/2026

ABSTRACT

Proverbs are concise sayings that reflect the historical, cultural and social values of a society and are passed down from generation to generation. In Turkish culture, proverbs stand out as an important element of oral tradition that shapes social norms, moral values and gender perceptions. Proverbs, which enable us to deeply perceive the genetic characteristics of the society to which they belong, provide great data to social scientists regarding the social roles of women and gender dynamics with the rich cultural material they contain and the patriarchal background.

Gender is a fundamental concept that shapes individual's social roles, expectations and power relations. Sivas proverbs which contain information about women and are emphasized in the study, define women with roles such as mother, bride, wife and mother-in-law while at the same time containing discourses that reinforce gender hierarchy and stereotypes. Sivas proverbs about women are a reflection of a cultural context in which they are limited to domestic responsibilities, their individual autonomy is often ignored and they are shaped by the values of a male-dominated society. These proverbs also reveal the dynamics of relationships between women, marriage processes and the ways in which girls are subjected to social control mechanisms.

In this context, in this study, among the proverbs compiled by Müjgân Üçer, 273 proverbs related to women were examined under 6 subheadings, based on the descriptive content analysis method. Thus, it has been demonstrated that proverbs are not only an element of oral literature, but also a powerful cultural tool that reinforces and structures gender barriers.

Keywords: Sivas, Proverbs, Gender, Women.

Sivas Atasözlerinde Kadının Toplumsal Konumu

Bilgilendirme

Bu makale, 07.06.2024 tarihinde gerçekleşen Müjgân Üçer Sempozyumu'nda sunulan ve yayımlanmayan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

ÖZ

Atasözleri, bir toplumun tarihsel, kültürel ve toplumsal değerlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktaran özlü sözlerdir. Türk kültüründe atasözleri, toplumsal normları, ahlaki değerleri ve cinsiyet algılarını şekillendiren önemli bir sözlü gelenek unsuru olarak öne çıkmaktadır. Ait olduğu toplumun bir bakıma genetik özelliklerini derinlemesine algılamamızı sağlayan atasözleri, barındırdığı zengin kültürel malzeme ve patriarkal arka plan ile kadınların toplumsal rollerine ve cinsiyet dinamiklerine dair sosyal bilimlere büyük veriler sağlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplumsal rollerini, beklentilerini ve güç ilişkilerini şekillendiren temel bir kavramdır. Çalışmada üzerinde durulan, kadına dair bilgiler içeren Sivas atasözleri, kadınları anne, gelin, eş ve kaynana gibi rollerle tanımlarken aynı zamanda toplumsal cinsiyet hiyerarşisini ve stereotipleri pekiştiren söylemleri de içermektedir. Kadınlara ilgili Sivas atasözleri, onların ev içi sorumluluklarla sınırlandırıldığı, bireysel özerkliklerinin sıkça göz ardı edildiği ve erkek egemen bir toplumun değerleriyle yoğrulduğu kültürel bir bağlamın yansıma alanıdır. Bu atasözleri aynı zamanda kadınlar arası ilişkilerdeki dinamikleri, evlilik süreçlerini ve kız çocuklarının toplumsal kontrol mekanizmalarına tabi tutuluş biçimlerini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, bu çalışmada Müjgân Üçer tarafından derlenen atasözleri içinden, kadınlara ilgili 273 atasöz, betimsel içerik analizi yöntemi esas alınarak 6 alt başlıkta incelenmiştir. Böylece, atasözlerinin yalnızca bir sözlü edebiyat unsuru olmadığı, aynı zamanda toplumsal cinsiyet barikatlarını güçlendirip yapılandıran güçlü bir kültürel araç olduğu da ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Atasözleri, Toplumsal Cinsiyet, Kadın.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

^a ugurbasaran46@hotmail.com

0000-0002-4736-400X

How to Cite: Başaran U (2026) Women's Social Position In Sivas Proverbs, Faculty of Letters Journal of Social Sciences, 50(1): 1-9

Giriş

Son yıllarda, cinsiyet kültürü üzerine yapılan çalışmaların sayısında gözle görülür bir artış vardır. Özellikle, kadının toplum içindeki fonksiyonunun ve nosyonunun belirginleşmesi ve iş hayatında kadın lehine olan sayısal artış, sosyal bilimlerde de kadın araştırmalarının yükselmesini beraberinde getirmiştir. Bu da, toplumsal cinsiyet adı altında cinsiyet kültürü odaklı bir çalışma alanının belirginleşmesini sağlamıştır.

Toplumların sözel hafıza taşıyıcıları olan atasözleri, içinden çıktığı milletin her yönünü yansıtır. Bu bakımdan bir toplumu yakından tanımak isteyenler için atasözleri birer anahtar mahiyetindedir. Bu çalışmada, kadının geçmişten günümüze toplum içindeki konumunu ortaya koymak ve değerlendirmeler yapmak adına, Sivas atasözleri tahlil edilmiştir. Söz konusu atasözleri, Müjgân Üçer tarafından kaleme alınan “*Atalar Sözü Yerde Kalmaz-Sivas’ta Sözlü Gelenek*” adlı eserden elde edilmiştir. Aşağıda, Üçer’in eserinden (Üçer, 1998) çıkarılan kadınla alakalı 273 atasözü alfabetik sırayla yer almaktadır. Atasözleriyle ilgili değerlendirme ve tahliller metinlerden sonra yapılmıştır.

Kadınla İlgili Sivas Atasözleri

1. Adamı gören ekmeğe, karısını gören mindere seğirtir (Üçer, 1993: 13).
2. Ağa bir hatun aldı, belayı satın aldı (Üçer, 1993: 14).
3. Ağaç dalıyan, çocuk anasıyan gürler (Üçer, 1993: 14).
4. Ağalar öldü aksağa kaldı, hanımlar öldü saksığa kaldı (Üçer, 1993: 14).
5. Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar (Üçer, 1993: 15).
6. Akıl olmazsa neylesin fikir, Memili kariyu boşadı neylesin (Üçer, 1993: 18).
7. Akraba varıla varıla, karı koca sarıla sarıla (Üçer, 1993: 19).
8. Akşam yar kokusunu, sabah kâr kokusuna (çalışılır) (Üçer, 1993: 19).
9. Al iyi ananın kötü kızını döne döne anasına döner, alma kötü ananın iyi kızını döne döne anasına döner (Üçer, 1993: 20).
10. Al zengin kızını döndersin baba evine, al fakir kızını göndersin baba evine (Üçer, 1993: 20).
11. Aldın döşü, oldun gişi (Üçer, 1993: 20).
12. Almışlar yüzü güzeli, istemişler huyu güzeli (Üçer, 1993: 23).
13. Altı aylık emeği, deli kızın donağı (Üçer, 1993: 23).
14. Ana ata, önünden geçmek hata (Üçer, 1993: 24).
15. Ana baba ile iftihar olunmaz (Üçer, 1993: 24).
16. Ana baba ne demek, bal ile kaymak yemek (Üçer, 1993: 24).
17. Ana besler hurma ile, eloğlu karşılar yarma ile (Üçer, 1993: 24).
18. Ana emeği sağdıç emeği, sağdıç emeği ana emeği (Üçer, 1993: 25).
19. Ana evladından vazgeçmez (Üçer, 1993: 25).
20. Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz (Üçer, 1993: 25).
21. Ana hakkı ödenmez (Üçer, 1993: 25).
22. Ana ile kız, yara ile tuz (Üçer, 1993: 25).
23. Ana kızına taht yapar da baht yapamaz (Üçer, 1993: 25).
24. Ana olmak kolay ama analık etmek zor (Üçer, 1993: 25).
25. Ana över, baba sever (Üçer, 1993: 25).
26. Ana varlığını ister, eloğlu sağlığını (Üçer, 1993: 25).
27. Ana yiğidin kalkanıdır (Üçer, 1993: 25).
28. Ana yumağı küçük pişirir, çocuklar ekmeği iki aşırır (Üçer, 1993: 25).
29. Ana yüreği, yana yüreği (Üçer, 1993: 25).
30. Ana yürekte baba kürekten (Üçer, 1993: 25).
31. Anadan kıza kaldı, sizden de bize kaldı (Üçer, 1993: 25).
32. Analar çeker zahmeti, kaynanalar döker günahı (Üçer, 1993: 25).
33. Analar köz gibi, evlatlar buz gibi (Üçer, 1993: 25).
34. Analar neler doğurur (Üçer, 1993: 25).
35. Analar Poşa, emekler boşa (Üçer, 1993: 25).
36. Analı kızlı, sırları gizli (Üçer, 1993: 25).
37. Analı kuzu, kınalı kuzu (Üçer, 1993: 25).
38. Analık çöreği tuzlu olur (Üçer, 1993: 25).
39. Analık kara yamalık, ekmekek verir altı yanık, çorba pişirir boz bulanık (Üçer, 1993: 25).
40. Anamın aşu, tandırın başu (Üçer, 1993: 25).
41. Anamın düşündüğü düşman başına, karımın düşündüğü benim başıma (Üçer, 1993: 25).
42. Anamın kapısı altın yapısı, ellerin kapısı kahir kapısı (Üçer, 1993: 25).
43. Ananın bastığı cücük ölmez (Üçer, 1993: 26).
44. Ananın ilki olmaksızın dağlarda tilki ol (Üçer, 1993: 26).
45. Ananın yazısı kızınıdır (Üçer, 1993: 26).
46. Ananın yazısı kızlarına çeyiz olur (Üçer, 1993: 26).
47. Anası ekmeğe olan aç kalmaz (Üçer, 1993: 26).
48. Anası ne ki danası ne olsun (Üçer, 1993: 26).
49. Anası olmayanın babası da olmaz (Üçer, 1993: 26).
50. Anası yatmış uyumuş, kıızı büyümüş (Üçer, 1993: 26).
51. Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (Üçer, 1993: 26).
52. Anasını gören sandığa, oğlunu gören mindere seğirtir (Üçer, 1993: 26).
53. Anasının övdüğünü koy kaç, elin övdüğünü al kaç (Üçer, 1993: 26).
54. Anasız kız kel olur, babasız kız deli olur (Üçer, 1993: 26).
55. Ark peklenir, ark peklenmez (Üçer, 1993: 28).
56. Askerden gelenin, yeni evlenenin, babası ölenin önünde durulmaz (Üçer, 1993: 29).
57. Aşı pişiren yağ olur, gelinin yüzü ağ olur (Üçer, 1993: 30).
58. At binilirken, kız istenirken (Üçer, 1993: 30).
59. At, avrat, silah başkasına emanet edilmez (Üçer, 1993: 30).
60. Ata dört (Üçer, 1993: 30).
61. Atımı satarım deme, karımı boşarım deme (Üçer, 1993: 31).
62. Atta, avratta, yurttta keramet vardır (Üçer, 1993: 32).
63. Baba, ana ile yaşanılmaz (Üçer, 1993: 35).
64. Baba ekmeği zindan ekmeği, koca ekmeği meydan ekmeği (Üçer, 1993: 35).
65. Baba evi siğirci, kıızı ondan umucu (Üçer, 1993: 35).

66. Babadan gören sofraya serer, anadan gören mindere serer (Üçer, 1993: 35).
67. Babası ölen oğlan bey oldum beller, anası ölen kız hatun oldum beller (Üçer, 1993: 35).
68. Bacı baciye istese yerine varmaz, kardeş kardeş istese karısını almaz (Üçer, 1993: 35).
69. Baltayı sapı, kızı babası sattırır (Üçer, 1993: 37).
70. Bekar gözü, kör gözü (Üçer, 1993: 40).
71. Bekar gözü ile kız alınmaz (Üçer, 1993: 40).
72. Beyazın adı var, esmerin tadı (Üçer, 1993: 41).
73. Bir araba altın, üstünde bir hatun kim almaz (Üçer, 1993: 42).
74. Bir kadın kırk günde erişir, er kişi kırk senede erişemez (Üçer, 1993: 44).
75. Bir karı bir koca helva yer her gece (Üçer, 1993: 44).
76. Bir kız on beşinde, ya erde ya yerde (Üçer, 1993: 44).
77. Bir kıza kırk defa gidilir, bir defa alınır (Üçer, 1993: 44).
78. Birinci hatun bakar, ikinci hatun altın (Üçer, 1993: 45).
79. Bizim gelin bizden kaçar, başını örter kıcını açar (Üçer, 1993: 46).
80. Boşadığın kadının topuğuna bakılmaz (Üçer, 1993: 46).
81. Boyalı bir gün güzel, boyasız her gün güzel (Üçer, 1993: 47).
82. Bu kadar kusur kadını kızı da olur (Üçer, 1993: 47).
83. Çamaşır yıkayan gelini babası evine göndermeli (Üçer, 1993: 52).
84. Çerçi kızı boncuğa âşıktır (Üçer, 1993: 53).
85. Çıkmış kız çiğden dışarı (Üçer, 1993: 54).
86. Çirkin ile bal yenmez, güzel ile taş taşı (Üçer, 1993: 54).
87. Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu (Üçer, 1993: 54).
88. Çocuğu anasının tavası, babasının kesesi, hocasının nefesi okutur (Üçer, 1993: 55).
89. Çocuk beşikte, kadın döşekte sevilir (Üçer, 1993: 55).
90. Çocuk kundakta, gelin duvakta (Üçer, 1993: 55).
91. Çocuk olursa ayağa verir, gelin olursa kola verir, ihtiyar olursa dile verir (Üçer, 1993: 55).
92. Çoğu kocana, azı çocuğuna gösterme (Üçer, 1993: 55).
93. Çok çocuk babayı hızan, anayı hozan eder (Üçer, 1993: 55).
94. Dek duraydın kız iken, derdin belan az iken (Üçer, 1993: 59).
95. Delikli taş yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz (Üçer, 1993: 60).
96. Denizcilerin parası pul, karısı dul (Üçer, 1993: 60).
97. Dertliye dert mi eksik, güzele yar mı eksik (Üçer, 1993: 61).
98. Doğuran anası olma da duran anası ol (Üçer, 1993: 64).
99. Dul kadının eşiği altın olsa da sadakaya muhtaçtır (Üçer, 1993: 66).
100. Dulun etekleri kendine düşmandır (Üçer, 1993: 66).
101. Dur dur durmuşu var, askerden gelmişe var, karısı ölmüşe var (Üçer, 1993: 66).
102. Dünya al kınalı bir gelindir, ne kadar kocansa da ondan gönül geçmez (Üçer, 1993: 67).
103. Ekmek satın, karı hatun (Üçer, 1993: 69).
104. Eloğlunun karısı ölmez (Üçer, 1993: 72).
105. Elin can gözüyle bakmasından ananın yan gözü ile bakması iyidir (Üçer, 1993: 75).
106. Elin öğüdünü el alır, ananın öğüdü yerde kalır (Üçer, 1993: 75).
107. Elti eltinin ne onduğunu ister ne öldüğünü (Üçer, 1993: 77).
108. Elti eltiye eş olmaz, arpa unundan aş olmaz (Üçer, 1993: 77).
109. Eltinin bohçaları bile dövüşür (Üçer, 1993: 77).
110. Er ekmeği meydan ekmeği, baba ekmeği zindan ekmeği (Üçer, 1993: 78).
111. Erine göre bağla başını, kazanına göre vur aşını (Üçer, 1993: 78).
112. Erkeğin içmişinden, kadının bilmişinden sakınmalı (Üçer, 1993: 78).
113. Erkeğin elinin karası, kadının yüzünün karası (Üçer, 1993: 78).
114. Erkeğin nefsi birdir, kadının dokuzdur (Üçer, 1993: 78).
115. Erkek sel, kadın göl (Üçer, 1993: 78).
116. Erken süpür evini el görsün, akşam süpür evini kocan görsün (Üçer, 1993: 78).
117. Eşliye eşi kuma, yalnız gişi kuma (Üçer, 1993: 80).
118. Ev ekmeği oğul, çarşı ekmeği kız (Üçer, 1993: 80).
119. Ev satanla karı boşayanın aklından çıkmaz (Üçer, 1993: 81).
120. Evde kalan kızın günahı, emmisi oğlu boynunadır (Üçer, 1993: 81).
121. Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet (Üçer, 1993: 81).
122. Evini temiz tut misafir gelir, vücudunu temiz tut ölüm gelir (Üçer, 1993: 81).
123. Evlenecek kız çeyiz değil, kıkırtı götürmeli (Üçer, 1993: 81).
124. Gelin ata binmiş "Ya nasip" demiş (Üçer, 1993: 84).
125. Gelin attı, kısmet Hak'ta (Üçer, 1993: 84).
126. Gelin binmiş deveye, gör kısmeti nereye (Üçer, 1993: 84).
127. Gelin bostan kapısıdır, sökülür takılır (Üçer, 1993: 84).
128. Gelin dış kapının mandalı (Üçer, 1993: 84).
129. Gelin eşikte, oğlan beşikte (Üçer, 1993: 84).
130. Gelin geldiği gibi dursa, pabuç giydiği gibi dursa (Üçer, 1993: 84).
131. Gelin geldiği gibi kalmaz, ölü öldüğü gibi kalmaz (Üçer, 1993: 84).
132. Gelin gelin değil, gittiği yer gelin olmalı (Üçer, 1993: 84).
133. Gelin girmedi ev olur, ölüm girmedi ev olmaz (Üçer, 1993: 85).
134. Gelin halına göre salın (Üçer, 1993: 85).
135. Gelin hizmeti ile gişi kârı ile sevilir (Üçer, 1993: 85).
136. Gelin ile ölünün atı yüğrük olur (Üçer, 1993: 85).
137. Gelin kaynana toprağındandır (Üçer, 1993: 85).
138. Gelin kısmı iki kat olmalı, biri giderse biri kalır (Üçer, 1993: 85).
139. Gelin ocağa geçti, ocak bucağa geçti (Üçer, 1993: 85).
140. Gelin olmak kahr külahı giymektir (Üçer, 1993: 85).
141. Gelin oynar, gönlünü eğler (Üçer, 1993: 85).
142. Gelin oyunu sever, düğün bahane (Üçer, 1993: 85).
143. Gelin un çuvaldır, vurdukça tozar (Üçer, 1993: 85).
144. Gelin yumurta yemez (Üçer, 1993: 85).

145. Geline etme kızında bulursun, üveye etme özünde bulursun (Üçer, 1993: 85).
146. Gelinin ayağı, çobanın dayağı (Üçer, 1993: 85).
147. Gelinin başı kırılrsa börk altında, kol kırılrsa kürk altında olmalı (Üçer, 1993: 85).
148. Gelinin yüzü ağ olur, aşı pişiren yağ olur (Üçer, 1993: 85).
149. Gence varan yumruk yer, kocaya varan kuyruk yer (Üçer, 1993: 85).
150. Gişiyi bilen işi de bilecek (Üçer, 1993: 86).
151. Güzel kızı önce evi çıkarmaz, sonra köyü (Üçer, 1993: 91).
152. Güzele bakmak sevaptır (Üçer, 1993: 91).
153. Güzele gölgesi bile düşmandır (Üçer, 1993: 91).
154. Güzele göz ağrısı bile yakışır (Üçer, 1993: 92).
155. Güzele keten yaraşır, çirkine vâlâ ne gerek (Üçer, 1993: 92).
156. Güzele kırk günde doyulur, huyu güzele kırk yılda doyulmaz (Üçer, 1993: 92).
157. Güzele yar mı eksik, dertliye dert mi eksik (Üçer, 1993: 92).
158. Güzeli kız iken değil, beşik arkasında gör (Üçer, 1993: 92).
159. Güzelin başında çile eksik olmaz (Üçer, 1993: 92).
160. Güzellik başa beladır (Üçer, 1993: 92).
161. Hatun gerek hatundan, oğlan çıkara çatından (Üçer, 1993: 95).
162. Her güzelin bir huyu olur (Üçer, 1993: 96).
163. Her köyün bir soğan doğraması olur, anam da dişi ile doğrardı (Üçer, 1993: 97).
164. Her usta duvara taş koyamaz, her kadın sofraya aş koyamaz (Üçer, 1993: 97).
165. Herkes sakız çiğner ama tadını Kürt kızı çıkarır (Üçer, 1993: 97).
166. İrmak kenarında ev yapma sel için, dağ başında harman yapma yel için, kocalıkta genç karı alma el için (Üçer, 1993: 100).
167. İyi adamın karısı kurna başında belli olur (Üçer, 1993: 107).
168. İyi ananın kötü kızı döne döne anasına, kötü ananın iyi kızı döne öne anasına (Üçer, 1993: 107).
169. İyi kız mahalleden mahalleye, kötü kız köyden öteye (Üçer, 1993: 108).
170. Kadın er adamı yeşil yaprak eder, kadın er adamı kara toprak eder (Üçer, 1993: 109).
171. Kadın dövenle odun yaranın yanında durulmaz (Üçer, 1993: 109).
172. Kadın kısmı doğurmalı, doyurmalı, dokumalı (Üçer, 1993: 109).
173. Kadın kısmı orak gibidir, adamını bulamaz ki eğile (Üçer, 1993: 109).
174. Kadın kısmı soyunup natır olmalı, giyinip hatun olmalı (Üçer, 1993: 109).
175. Kadın kısmı yemekle beraber pişmeli (Üçer, 1993: 109).
176. Kadın kısmı orak biçimi olmalı (Üçer, 1993: 109).
177. Kadın var arpa unundan aş eder, kadın var buğday unundan taş eder (Üçer, 1993: 109).
178. Kadında göz, erekte söz olur (Üçer, 1993: 109).
179. Kadındır adamı deli eder, kadındır deliyi adam eder (Üçer, 1993: 109).
180. Kadını ar zaptetmez, er zapteder (Üçer, 1993: 109).
181. Kadının birisi âlâ, ikisi beladır (Üçer, 1993: 109).
182. Kadının sofusu, şeytanın maskarası (Üçer, 1993: 109).
183. Kadının talihlisi kocasının ardı sıra ölür (Üçer, 1993: 109).
184. Kadının yediği dayak kendi elinde (Üçer, 1993: 109).
185. Kadının yüklediği göç şuraya varmaz (Üçer, 1993: 109).
186. Kadınlı tavuk güdülmez (Üçer, 1993: 109).
187. Karı kavmi yakışır, erkek kavmi bakışır (Üçer, 1993: 112).
188. Karı koca dövüşü, yazın yağmur yağışı (Üçer, 1993: 112).
189. Karının malı hamam tokmağı, girersin kafana değer, çıkarsın kafana değer (Üçer, 1993: 112).
190. Karının ufağı fiildar olmasa, yatmaya kaya gölgesi şahmaran olmasa (Üçer, 1993: 112).
191. Karısı ölen adam Azrail dolapta sanırmış (Üçer, 1993: 112).
192. Kaynanalı gelin hatun gelin, kaynanasız gelin natır gelin (Üçer, 1993: 114).
193. Kaynananın iyisi, kırk arşından kuyusu (Üçer, 1993: 114).
194. Kız alırsan kardaşlı, gelin alırsan saçlı, tarla alırsan taşlı (Üçer, 1993: 119).
195. Kız anadan görmezse öğüt almaz (Üçer, 1993: 119).
196. Kız ananın yâridir, oğlan düşman körüdür (Üçer, 1993: 119).
197. Kız beşiğe kavak bahçeye (Üçer, 1993: 119).
198. Kız bir köprüdür, üzerinden herkes geçer, biri kalır (Üçer, 1993: 120).
199. Kız doğunca dört duvar inilermiş (Üçer, 1993: 120).
200. Kız doğur, oğlan doğur hamurunu sen yoğur (Üçer, 1993: 120).
201. Kız durur, gelin durur, kocakarı kudurur (Üçer, 1993: 120).
202. Kız el aş, gözyaşı (Üçer, 1993: 120).
203. Kız evi, naz evi (Üçer, 1993: 120).
204. Kız gittiği, oğlan yettiği yerde ekmek yer (Üçer, 1993: 120).
205. Kız iken alın beni turnayım der, evlenince kanadı kırık kargayım der (Üçer, 1993: 120).
206. Kız kapısı sultan kapısıdır (Üçer, 1993: 120).
207. Kız kapısı yayla imiş poyraz esmese, oğlan kapısı cennet imiş yılan sokmasa (Üçer, 1993: 120).
208. Kız kısmı çerçidir (Üçer, 1993: 120).
209. Kız kısmı iki eksik söyler (Üçer, 1993: 120).
210. Kız kısmı iki kat olmalı, biri giderse biri kalır (Üçer, 1993: 120).
211. Kız olsun da eli ayağı düzgün olsun, oğlan olsun da meyhanede olsun (Üçer, 1993: 120).
212. Kız on beşinde ya erde ya yerde (Üçer, 1993: 120).
213. Kız yükü, tuz yükü ağır olur (Üçer, 1993: 120).
214. Kızdır, nazdır, bin lira azdır (Üçer, 1993: 120).
215. Kızı anasının höllüğü ile vermeli (Üçer, 1993: 120).
216. Kızı kendi haline bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya (Üçer, 1993: 120).

217. Kızı kız iken görme, gelin iken gör, gelin iken görme, beşik dibinde gör (Üçer, 1993: 120).
218. Kızı yalvarıp alacak yer var, yalvarıp verecek yer var (Üçer, 1993: 120).
219. Kızım çirkin Allah'tan, gelinim çirkin benden (Üçer, 1993: 120).
220. Kızım sana diyorum gelinim sen anla (Üçer, 1993: 120).
221. Kızın var mı sizin var (Üçer, 1993: 121).
222. Kızını dövmeyen dizini döver, oğlunu dövmeyen kesesini döver (Üçer, 1993: 121).
223. Kızlar evlenmeyi bir şey sanmış, vardığı geceden usanmış (Üçer, 1993: 121).
224. Kızlar gelir iş artırır, kocakarılar gelir kov artırır (Üçer, 1993: 121).
225. Kızlık sultanlık, nişanlılık vezirlik, gelinlik rezillik (Üçer, 1993: 121).
226. Komşu kızı almak, kalaylı tastan su içmek gibidir (Üçer, 1993: 123).
227. Nasıl kız, öyle gelin (Üçer, 1993: 131).
228. Ocağına göre vur aşını, erine göre bağla başını (Üçer, 1993: 133).
229. Oğlan anası iraf elması, kız anası ahır danası (Üçer, 1993: 134).
230. Oğlan anasını, inek danasını bilir (Üçer, 1993: 134).
231. Oğlan babadan öğrenir yazı yazmayı, kız anadan öğrenir inci dizmeyi (Üçer, 1993: 134).
232. Oğlan dayıya, kız emeye çeker (Üçer, 1993: 134).
233. Oğlan doğduğu yere, gelin geldiği yere (Üçer, 1993: 134).
234. Oğlan evi ne kadar masraf etse de aldanan kız tarafıdır (Üçer, 1993: 134).
235. Oğlandan muhtar etme köyü yıkar, kızdan kızır etme evi yıkar (Üçer, 1993: 134).
236. Oğlanı kendi gönlüne bırakırsan ya çulu ya dolu alır, kızı kendi gönlüne bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya varır (Üçer, 1993: 134).
237. Oğlum paşa olmuş hanımı sevinisin, şalvarı geniş olmuş götü sevinisin (Üçer, 1993: 134).
238. Oğlun var doğruya gülme, kızın var eğriye gülme (Üçer, 1993: 134).
239. Öksüz ile kaynananın ağzı büyük olur (Üçer, 1993: 136).
240. Pekmezi küpten, avradı kökten al (Üçer, 1993: 140).
241. Sabahtan kalkınca önce baş, sonra aş, sonra iş (Üçer, 1993: 142).
242. Sac alıştı hamur tükendi, gişi alıştı ömür tükendi (Üçer, 1993: 142).
243. Sen kızını terbiye et, oğlunu kim olsa terbiye eder (Üçer, 1993: 145).
244. Seversen oğlan sev, kız kendini sevdirebilir (Üçer, 1993: 145).
245. Son gişi, bun gişi, daralıp da vardığım gişi (Üçer, 1993: 148).
246. Sonradan hanım olan kurna kırar tasınan, sonradan müezzin olan minare yıkar sesinen (Üçer, 1993: 148).
247. Şehirde oğlan, köyde kız büyütmesi zordur (Üçer, 1993: 151).
248. Talihten kadın kocasının ölü sıra ölür (Üçer, 1993: 153).
249. Telli duvaklı gidilen yerden kefenle çıkılır (Üçer, 1993: 154).
250. Un ile odun, sahibi kadın (Üçer, 1993: 14).
251. Unu eleyene, kızı dileylene vermeli (Üçer, 1993: 157).
252. Varlığına güvenme bir kıvılcım götürür, güzelliğine güvenme bir sivilce götürür (Üçer, 1993: 161).
253. Vur ki danaya, gide anayı tanıya (Üçer, 1993: 161).
254. Ya hoca, ya koca (Üçer, 1993: 162).
255. Yakışığı var mı yamanın, iyisi mi olur kumanın (Üçer, 1993: 163).
256. Yastık değişir, yazı değişmez (Üçer, 1993: 164).
257. Yüz güzelliği hamamdan hamama, huy güzelliği Urum'dan Şam'a (Üçer, 1993: 171).

Fıkra Biçiminde Atasözleri

258. Adam karısına demiş ki "Sen hasta olma ben olayım, sen öl ben ölmeyeyim" (Üçer, 1993: 175).
259. Bulgur pilavı, "Ana kız kavga etseler de beni unutsalar" dermiş. Pirinç pilavı da "Gelin kaynana kavga etseler de beni unutsalar" dermiş (Üçer, 1993: 176).
260. Çocuk dermiş ki "Anam babamla kavga etse ben anam beni sıkıca kundaklasa" (Üçer, 1993: 176).
261. Çocuk dermiş ki "Dayım gelse de anam beni kucağında tutsa" (Üçer, 1993: 176).
262. Çocuk dermiş ki "Anamın tepesi, babamın kesesi bana lazım" (Üçer, 1993: 176).
263. Geline oyna demişler "Yerim dar" demiş, yerini genişletmişler "Yenim dar" demiş (Üçer, 1993: 177).
264. "Görümün geliyor" demişler, "Ölümüm geliyor" demiş (Üçer, 1993: 177).
265. Hamamda yıkanan kadına "Kocan odun keserken Meraküm'de dondu" demişler, "Ben burada terlerken adam mı donarmış" demiş (Üçer, 1993: 177).
266. Kaynana "Gelinim güzel benden, kızım çirkin Allah'tan" demiş (Üçer, 1993: 177).
267. Kaynanalar, "Kızım hamur yoğursa, damadım görse, gelinim çamaşır yıkasa oğlum görse" dermiş (Üçer, 1993: 177).
268. Kız babası evine gelmiş de "Ekmeksiz (bizim) evden rahat" demiş (Üçer, 1993: 177).
269. Kız çocuğu "Yaşım kuruyana kadar kendimi sevdirim" dermiş (Üçer, 1993: 178).
270. Kızın ailesi "Kızımız bir yiğit getirecek", oğlanın ailesi "Oğlumuz bir it getirecek" dermiş (Üçer, 1993: 178).
271. Kızlar nişanlı iken "Değmen bana turnayım", evlenince de "Kanadı kırık kargayım" dermiş (Üçer, 1993: 178).
272. Kuma, "Ben öldüysem de ellerim dışarıda" dermiş (Üçer, 1993: 178).
273. "Neden kocamadın" demişler, "Kız saçını örmedim, ne pişireyim demedim, tavuğa bile kişi demedim" demiş (Üçer, 1993: 178).

Metinlerin Değerlendirilmesi

Yukarıdaki 273 atasözü 6 alt başlıkta değerlendirilebilir:

Kadınların Toplumsal Rollerini: Ev İçi Sınırlandırma ve Fedakârlık

Atasözlerinin önemli bir kısmı kadınları ev içi rollerle (annelik, ev işleri, eşlik) ilişkilendirerek onların toplumsal değerini bu roller üzerinden tanımlamaktadır. Örneğin "Evi ev eden avrat (121)" atasözü, kadının ev düzeninden ve aile birliğinden sorumlu olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde "Kadın kısmı doğurmalı, doyurmalı, dokumalı (172)" ve "Kadın kısmı yemekle beraber pişmeli (175)", kadınların

temel işlevlerini çocuk yetiştirme, ev geçimine katkı ve ev işleriyle sınırlandırmaktadır. Söz konusu atasözleri, kadınların bireysel kimlikten ziyade aile içinde işlevsel rolleriyle değerlendirildiğini göstermektedir.

Annelik, atasözlerinde sıklıkla yüceltilen bir rol olarak ön plana çıkmaktadır. “Ana gibi yar olmaz (20)” ve “Ana yüreği, yana yüreği (29)” gibi ifadeler anneliği kutsal ve fedakârlık merkezli bir rol olarak konumlandırır. Zira annelik rolü birçok toplumda kadını en iyi tanımlayan rol olarak kabul edilir (Ozansoy Tunçdemir, 2023: 28). Ancak bu yüceltme, kadınların bireysel özerkliklerini gölgede bırakmaktadır ve onları yalnızca aile içi özveride bulunan figürler olarak tasvir etmektedir. “Analar poşa, emekler boşa (35)”, annelerin çabalarının çoğu zaman takdir edilmediğini ima ederek kadın emeğinin görülmemesine işaret etmektedir. Bu, kadınların toplumsal statüsünün patriarkal yapılar içinde sınırlı bir şekilde tanındığını göstermektedir.

Kadınlara Yönelik Stereotipler: Çelişkili Temsiller

Atasözleri, kadınları hem olumlu hem de olumsuz kalıp imajlarla temsil etmektedir. Olumlu imajlar genellikle annelik ve güzellikle sınırlıdır. Örneğin “Güzele bakmak sevaptır (152)”, kadın güzelliğini estetik bir değer olarak yüceltirken bir başka atasözünde bu güzelliğin evlilik bağlamında değerlendirildiğini ima eder: “Güzelin başında çile eksik olmaz (159)”. Öte yandan, olumsuz imajlar kadınları zayıf, kontrol edilmesi gereken veya sorun çıkaran varlıklar olarak konumlandırır. “Kadının biri âlâ, ikisi beladır (181)” ve “Kadının sofusu, şeytanın maskarası (182)”, kadınların çokeşlilik veya dindarlık gibi bağlamlarda güvenilmez olduklarını öne sürmektedir. Bu iddia, Kant’ın kadınlarla alakalı öngörüsünü de destekler mahiyette olması bakımından önemlidir (Baktemur, 2019: 7).

Bazı atasözlerinin kadına şiddeti meşrulaştırması da üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. “Kadının yediği dayak kendi elinde (184)”, fiziksel şiddeti kadının kendisine bağlayarak ataerkil kontrol mekanizmasını desteklemektedir. Benzer şekilde “Kızını dövmeyen dizini döver (122)”, kız çocuklarının disipline edilmesi gerektiğini savunarak kadınların özerkliğine duyulan güvensizliği yansıtmaktadır. Bu stereotipler, kadınların bireysel iradesine karşı bir kontrol ve baskı kültürünü pekiştirmektedir.

Evlilik ve Gelin-Kaynana Dinamikleri: Kadınlar Arası Hiyerarşi

Sivas atasözlerinde evlilik, kadınların toplumsal statülerini belirleyen temel bir kurum olarak öne çıkmaktadır. Gelinler, evin en alt statüsündeki bireyler olarak tasvir edilirken, kaynalar otoriter figürler olarak konumlanır. “Gelin un çuvalıdır, vurdukça tozar (143)”, ve “Gelin bostan kapısıdır, sökülür takılır (127)” gibi ifadeler, gelinlerin evde geçici ve değiştirilebilir bir unsur olduğunu ima etmektedir. Bu ima, gelinlerin üzerinde büyük bir psikolojik baskı yaratır ve dolayısıyla onların da sağlıklı hareket etmesinin / düşünmesinin önüne engel çıkarabilir.

Gelin kaynana çatışması, esas olarak ataerkil ailedeki kadınların kadına verilen konumu paylaşamamasından

ileri gelmektedir (Altunsu Sönmez, 2019: 1159). “Kaynananın iyisi, kırk arşından kuyusu (193)” atasözü gelin-kaynana çatışmasını vurgulayarak kadınlar arası hiyerarşik düzeni ve rekabeti normalleştirirken “Geline etme kızında bulursun (145)” atasözü gelinlere kötü davranmanın kendi kız çocuklarına döneceği uyarısında bulunmaktadır. Bu atasözünde kadınlar arası dayanışma ve ahlaki denge gözetilmektedir. Bu, kadınların birbirine karşı konumlandırıldığı bir toplumsal yapıyı yansıtmaktadır. Gelinlerin evin düzeninden sorumlu olduğu ancak sürekli denetim altında tutulduğu görülmektedir “Gelin Halına Göre Salın (134)”. Bu dinamikler, kadınları aile hiyerarşisi içinde de ikincil bir konuma yerleştiren yapının bir bakıma tezahürüdür.

Kız Çocukları ve Evlilik: Toplumsal Kontrol ve Namus

Geleneksel aile yapılarında çocuktan kararlarını bağımsız bir biçimde vermesi ve kararlarının sorumluluğunu taşıması değil; onun anne ve babasına itaat etmesi ve bir otoriteye bağımlı olması beklenir (Kağıtçıbaşı, 1991: 51-52). Evrensel boyutta görünümüleri olan ataerkil yapının toplumsal cinsiyet rollerine dair yaptırımları söz konusudur. Cinsiyetler arası yaptırım farklarından biri de kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi geleneğidir (Çetin, 2020: 111). Bu durum, Sivas atasözlerine de sirayet etmiştir.

Kız çocuklarıyla ilgili Sivas atasözleri, onların evlilik yoluyla aileden ayrılacağı ve bu süreçte sıkı bir toplumsal kontrol altında tutulması fikrine odaklanmaktadır. “Kız on beşinde ya erde, ya yerde (76, 2012)”, kız çocuklarının erken yaşta evlenmesi gerektiğini, aksi takdirde toplum nezdinde “başarısız” sayılacağını öne sürmektedir. “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (51)”, kız çocuklarının değerinin bireysel niteliklerinden çok aile geçmişine bağlı olduğunu gösterirken, “Kızını kendi haline bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya (216)”, kız çocuklarının özerk karar alma yetisinden yoksun olduğunu ve yönlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu atasözleri, kız çocuklarının toplumsal değerinin evlilikle ölçüldüğünün ve aile namusunun bir parçası olarak görüldüğünün altını çizmektedir. Geleneksel aile yapısında ebeveynler için kızlarının tez elden “iyi” bir yere gelin gitmesi, üzerlerindeki “namus” yükünün de hafiflemesi anlamına gelmektedir.

Kültürel Bağlam: Ataerkil Toplum ve Sivas

Sivas atasözleri, daha çok kırsal ve geleneklerine bağlı bir toplumun değerlerini yansıtmaktadır. Kadınlar aile birliğinin temel taşı gibi görünse de bu rol fedakârlık ve itaatle sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle Sivas’ın ataları, kendi sözlerinin üstüne söz söylemeyen kadınları makbul karşılarken dik başlı ve söz dinlemeyen kadınları ötekileştirir. Bu peşin yargı esasen sadece tarihin bir döneminde veya bazı toplumlarda değil, tarihin bütün dönemlerinde ve bütün toplumlarda etkin bir düşünce olarak var olmuştur (Altay ve Erkol, 2022: 138). Kadınlara ilgili Sivas atasözleri, Sivas’ın patriarkal toplum yapısında kadınların bireysel kimlikten çok aile içindeki rollerine odaklanıldığını kanıtlamaktadır. Kadınların toplumsal

statüsü kocalarına, çocuklarına veya kaynanalarına bağlı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada kadının baba evine dair hiçbir atıf yer almamaktadır. Zira “Baba ekmeği zindan ekmeği, koca ekmeği meydan ekmeği (64)”dir.

Cinsiyet Eşitliğiyle İlgili Çelişkiler

Günümüzde kadın erkek eşitliği ile ilgili sesler, düne nazaran daha çok çıkmaktadır. Bu olumlu ilerlemeye rağmen dünyanın pek çok yerinde kadına şiddet olayları ve kadın cinayetlerinin sayısı hâlâ endişe verici durumdadır. Dolayısıyla ataerkil toplum yapısının arızalı gibi görünen yanlarını ortaya koymak ve sorunlarla yüzleşmek bu durumun çözümü için ilk yapılması gerekenlerdendir.

Sadece Türkiye’de değil dünyada da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama mücadelesi oldukça uzun soluklu bir uğraştır (Damgacı, 2024: 222). Günümüz toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışıyla karşılaştırıldığında, yukarıdaki 273 atasözünün çoğunun sorunlu yaklaşımlar içerdiği gözler önündedir. “Kadının yediği dayak kendi elinde (184)” gibi ifadeler, kadına yönelik şiddeti meşrulaştırarak modern insan hakları ve eşitlik ilkeleriyle çelişmektedir. “Kadın kısmı orak gibidir, adamını bulamaz ki eğile (173)”, kadınların değersizliğini ve pasifliğini ima ederek cinsiyet eşitliği idealleriyle ters düşmektedir. Kadınla ilgili Sivas atasözlerinin çoğu, patriarkal bir toplumun ürünü olarak kadınları ikincil bir konuma yerleştirir ve modern cinsiyet eşitliği anlayışıyla uyumsuzdur.

Çıkarımlar ve Sonuç

Yukarıdaki 273 atasözü esasen, vermek istediği mesajı oldukça açık, berrak ve dolaysız anlatan sözlerdir. Sivas’tan derlenmiş kadınla alakalı yukarıdaki atasözlerinin her biri, birbirini de destekleyen metinlerdir. Söz konusu metinler genel olarak kadınla alakalı olumsuz bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Üçer’in eserinde yaklaşık 2200 civarı atasözü ve deyim vardır. Bunların 1500 kadarı atasözüdür. Metinler, atasözü ve deyimler olarak ayrılmadığı, karışık şekilde verildiği için net bir sayı verilmemiştir. Tespit edebildiğimiz kadıyla bu atasözleri içinde de 273 tanesi kadınla alakalıdır. Bunların da 257’si standart atasözü, 16’sı ise fıkra biçiminde atasözüdür. Kadınla ilgili atasözlerinin tüm atasözleri içindeki oranı %18.2’dir. Neredeyse 5 atasözünden biri anlamına gelen bu oranın yüksek olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Sivas atasözleri, terimin adının da verdiği ipucunu destekler mahiyette “ataerkil” bakışın hakimiyetini yansıtmaktadır. Öyle ki, kadın ağzından çıkmış gibi duran atasözlerinde bile eril dünyanın izleri görülmektedir. Sivas atasözlerinde kızlar alınan, satılan birer meta ve sanki doğada vahşi halde yaşayan “avlanılacak” birer canlı gibi yansıtılmıştır. Pek çok atasözü, avlanma teknikleri ile ilgili bilgi veriliyor hissi uyandırmaktadır. “al-, ver- ve sat-” fiilleriyle kurulmuş atasözleri ise kızların birer ürün olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Kız çocuğu, geleneksel yapıda çok da istenmez. Erkek çocuk hem aile için iş gücü hem de soyu devam ettirecek kanı taşıyan kişidir. 199 numaralı atasözü bu durumu

açıklayan önemli bir örnektir. “Kız doğunca dört duvar inilermiş” şeklindeki Sivas atasözünün farklı milletlerin atasözlerinde de neredeyse aynı şekliyle yer alması oldukça dikkat çekicidir. “Kız doğduğunda evin eşığı kırk gün ağlar-Arap atasözü” (Schipper, 2010: 109” ve “Bir kız doğduğunda evin damı bile ağlar-Bulgar atasözü” (Schipper, 2010: 110) bu duruma kanıt olarak gösterilebilir.

Evlenme çağı gelen bir kız muhakkak evlendirilmelidir. Zira, yaş ilerledikçe evlen/e/meme riski artmaktadır ve bu durum, toplumsal yapı için risk arz eder hâle gelmektedir. Atasözlerinden anlaşıldığı kadıyla da bir kız için evlilik yaşı 15-16 dolaylarında olmalıdır. Günümüzde bu yaşın çocukluk yaşlarına denk geldiği düşünüldüğünde atasözlerinin ortaya çıktığı evrende bir bakıma çocuk yaşta evliliklerin normal karşılandığı ortaya çıkmaktadır. Zira “Kız on beşinde, ya erde ya yerde (212)”dir.

Kadın rolleri içinde “anne rolü”, kadının en üstünde tutulduğu ve olumlu mesajların verildiği yegâne roldür. Yukarıdaki atasözlerinin 41’i annelikle ilgilidir ve hepsi pozitifdir. Koruyan, kollayan, sır saklayan, ideal olan, hakkı ödenmeyen kişi annedir ve atasözleri de bunu tasdik etmektedir. Üvey anne rolü ise olumsuzdur. Onun yaptığı çörek bile tuzlu olur ve çorbası da bulanıktır.

Kadının gelin rolünde karşımıza çıktığı atasözlerinde ise gelinin iki arada bir derede kalma durumu dikkat çekmektedir. Öyle ki, gelinler evlendikten sonra ne baba evlerine aittirler ne de yeni yuvalarına. Dolayısıyla kendilerini arafta hissederler ve bu iki arada sıkışmış bir vaziyettedirler.

Dul kadın rolü, Sivas atasözlerine göre tüm kadın rolleri içinde en tehlikeli roldür. Bir zamanlar evli olduğu için toplumsal kontrol mekanizmasının içinde olan ancak bu mekanizmanın dışlarından çıkan bir kadın, ataerkil hakimiyetin radarından sıyrılmıştır. Bundan dolayı da kadının dul olarak yaşaması istenen bir şey değildir.

Sivas atasözlerine eltiler arasındaki rekabet de yansımıştır. Farklı bir haneye dışarıdan gelen iki kadının birbirini kıskanması ve iktidar kavgası, “Etilerin bohçaları bile dövüşür.” atasözünde görüldüğü gibi işlenmiştir.

Sivas atasözlerinde bir kadının çok güzel olması, o kadın için iyi bir şey olarak algılanmaz. Diğer bir ifadeyle güzellik bir kadın için mükâfat değil, ceza mahiyetindedir. Çok güzel kadının dikkat çekiciliği sebebiyle her an bir tehlike oluşturacağı düşüncesi Sivas atasözlerine de sirayet etmiştir. Orta yaşlı veya yaşlı bir erkeğin genç ve güzel bir kadınla evlenmesi de hoş karşılanmaz. Çünkü atasözüne göre kocalıkta alınan genç kız el içindir.

Sivas atasözlerinde bekârlık, bilgisizlik ve cehaletle eşdeğer görülmüştür. İster kız olsun ister erkek olsun, evlenmemiş bir kişi, hayatın gerçek yüzüyle karşılaşmamıştır ve dolayısıyla da onun verdiği kararlara güven olmaz, ipliyle kuyuya inilmez.

Kadınla ilgili bazı Sivas atasözlerinde çeşitli geleneksel evlenme biçimlerinin de izleri sürülebilir. Söz gelişi, “Bacı bacıyı istese yerine varmaz, kardaş kardaşı istese karısı almaz (68)” atasözü, halk arasındaki levirat ve sororat tarzındaki evlilik biçimlerinin atasözlerine geçmiş hâlidir. Levirat, vefat eden erkeğin eşinin, vefat eden kişinin erkek kardeşiyle evlenmesidir. Sororat ise vefat eden kadının eşinin, vefat eden kadının kız kardeşiyle evlenmesi

geleneğidir. Böylece amca ve teyzeler, baba ve anne rolüne geçerler (Bağlı ve Sever, 2005; Çelik, 2022).

Sivas atasözlerinde kadınların çok büyük oranda ikinci sınıf insan muamelesine tabi tutulduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Bu durum sadece annelik rolü için geçerli değildir. Kadın, diğer rollerindeki toplumsal konumunda geri plandadır. Atasözleri, toplumu yansıtan birer ayna (Başaran, 2013: 758, Başaran, 2018: 65) olduğuna göre, sosyal hayatta da kadının ataerkil zihniyet tarafından bu gözle görüldüğü ya da görülmek istendiği sonucuna ulaşılabilir. Son olarak, kadınla ilgili bu olumsuz bakış açısının sadece Sivas atasözlerinde olmadığını, dünyanın farklı milletlerinin atasözlerinde de aynı perspektifin yer aldığını söylememiz gerekir (Başaran, 2018: 66-70).

Extended Abstract

Proverbs as repositories of communal wisdom, encapsulate the moral values, cultural norms and gender ideologies of a society. This study examines the image of women in the oral tradition of Sivas, an important cultural center of Anatolia, through the analysis of 273 proverbs compiled from Müjgân Üçer's *Proverbs Never Fail – Oral Tradition in Sivas* (1998). The aim is to reveal how women are represented what roles they occupy within patriarchal culture and how these sayings reproduce gender-based hierarchies.

The research employs content and thematic analysis interpreting proverbs within their sociocultural and linguistic contexts. The examined material is classified into six thematic categories: "1-Social Roles of Women: Domestic Restrictions and Sacrifice", "2-Stereotypes Towards Women: Contradictory Representations", "3-Marriage and Daughter-in-Law – Mother-in-Law Dynamics:Hierarchy Among Women", "4-Girls and Marriage: Social Control and Virginity", "5-Cultural Context: Patriarchal Society and Sivas" and "6-Contradictions with Gender Equality". This categorization allows the study to explore how patriarchal discourse is embedded in the daily linguistic practices of Anatolian society.

In the first group, proverbs such as "The women makes a house a home" and "The women is the broom of the house", confine women to domesticity, associating their value with service and order. Their identity is largely defined by family roles –as wives or mothers- rather than as autonomous individuals.

The second category, centered on motherhood, idealizes women through sayings like "No beloved like the mother" and "A mother's right is God's right". These express deep respect for maternal devotion while simultaneously reinforcing moral expectations of self-sacrifice, patience and emotional labor. The sanctification of motherhood becomes a cultural mechanism that limits women's social mobility outside the family.

Marriage and gender hierarchy emerge as another central theme. Proverbs such as "A woman is the dust of her husband's feet" and "The husband's word prevails", reveal the normalization of male dominance. Marriage is not portrayed as an equal partnership but as a

patriarchal institution that disciplines female behavior and legitimizes male authority.

When discussing beauty and morality, the proverbs convey ambivalence. "Looking at beauty is a virtue" and "The beautiful one's fate is dark" illustrate a moral tension: Beauty is admired but also distrusted. This duality reflects the patriarchal control of women's bodies where beauty becomes both celebrated and punished.

Intergenerational relations among women – particularly between mothers-in-law and brides-constitute another recurrent motif. Proverbs like "Sisters-in-law quarrel, mothers-in-law scold daughters-in-law", mirror social tensions and the internalization of patriarchal norms among women themselves.

Finally, humor and irony function as tools to reproduce gender stereotypes in an entertaining manner. Sayings such as "They told the bride to dance, she said the space was small", ridicule women's modesty, reinforcing expectations of compliance while trivializing resistance.

Overall, the findings demonstrate that Sivas proverbs both reflect and perpetuate patriarchal ideology. While some express affection and respect toward women, the majority position them within domestic, obedient and service-oriented roles. The oral tradition thus operates as a cultural mechanism that naturalizes gender inequality under the guise of morality and wisdom.

By situating Sivas proverbs within the framework of gender culture and feminist folklore studies, this study underscores the importance of linguistic expressions as carriers of social ideology. Understanding these sayings offers insight into how patriarchal structures are presented and transmitted through everyday speech. In conclusion, the proverbs of Sivas serve as both historical documents and living cultural codes that reveal the deep entanglement between language, gender and power in Turkish oral tradition.

Kaynaklar

- Altay, Saadet ve Erkol, Ahmet (2022). Patriarkal Kültürde Dini Referanslarla Kadın Kimliğinin Oluşturulması ve Olumsuz Kadın Fıtratına Dair Söyleme Eleştirisi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 137-157.
- Altunsoy Sönmez, Özlem (2019). Gelin-Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13/9, 1159-1201.
- Baktemur, Zeynep (2019). Aydınlanma Çağı Filozoflarına Göre Kadın: Schopenhauer, Kant ve Rousseau Örneği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2019/1, 1-12.
- Bağlı, Mazhar ve Sever, Aysan (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2/9, 9-22.
- Başaran, Uğur (2013). Atasözlerinin Kalıpsallığı Üzerine. *Turkish Studies*, 8/9, 757-770.
- Başaran, Uğur (2018). Atasözlerinde Kadın Algısı. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çelik, Adil (2022). *Türk Folklorunda Levirat*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Çetin, Merve (2020). Toplumsal Bir Gerçeklik Olarak Çocuk Gelinler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 107-122.

Damgacı, Tuğba (2024). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırma Stratejisinin Analizi ve Cinsiyet Eşitsizliği İzleme Derneği (CEİD). *Bitlis Eren Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/3, 222-237.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). *İnsan Aile Kültürü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ozansoy Tunçdemir, Nihan (2023). Toplumsal Cinsiyet ve Annelik: Kadınların Deneyimleri Üzerinden Nitel Bir Araştırma. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 7/1, 178-207.

Schipper, Mineke (2010). *Erkek Acı Çeker Kadının Ruhu Duymaz – Dünya Dillerinden Atasözleriyle Kadınlar*. İstanbul: NTV Yayınları.

Üçer, Müjgân (1998). *Atalar Sözü Yerde Kalmaz-Sivas’ta Sözlü Gelenek*, İstanbul: Sivaslılar Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayınlar